

Verslag Klimaatbufferdag

Cromvoirt, 6 maart 2020

Klimaatbufferdag 2020

De eerste gezamenlijke kennisdag voor medewerkers van alle partnerorganisaties van de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers vond plaats afgelopen 6 maart 2020. Zo'n 50 deelnemers kwamen naar Cromvoirt bij Den Bosch om kennis uit te wisselen over de meerwaarde en de toepassing van natuurlijke klimaatbuffers.

Toelichting op klimaatbuffers en strategie van de coalitie

Nico Altena (Natuurmonumenten) en Boukelien Bos (Staatsbosbeheer) schetsten het belang van natuur en andere maatschappelijke thema's die samenhangen met de klimaatverandering. Voor de natuurbeheerders is het een uitdaging om over hun grenzen te kijken en naast biodiversiteit ook andere thema's te betrekken bij de plannen. Een

overzicht van de ecosystemendiensten kan helpen om de projecten in breder maatschappelijk perspectief te positioneren.

Piet Winterman (Staatsbosbeheer) en Anne Kruft (Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers) vertelden over de strategische kansen en knelpunten van natuurlijke klimaatbuffers en hoe de coalitie werkt aan lobby en beleidsbeïnvloeding. Willem Seine (Natuur- en Milieufederaties) vertelde vervolgens hoe zij klimaatambassadeurs voorbereiden om deel te nemen aan risicodialogen en participatietrajecten voor omgevingsvisies.

Verdieping in deelsessies

In deelsessies zijn vervolgens op enkele onderwerpen verdiept:

- Een natuurlijke klimaatbuffer in de praktijk: casus De Onlanden
- Financiering van natuurlijke klimaatbuffers: Europese subsidies en koolstofcertificaten
- Multifunctionele bufferzones
- Klimaatbuffers in het kwadraat, kennisdelen uit de klimaatvelop.

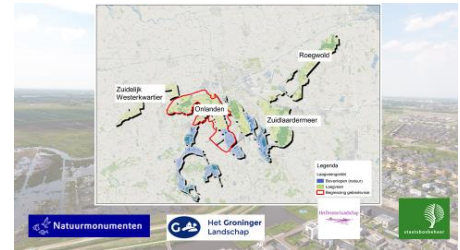
Een beschrijving per deelsessie, inclusief de ervaringen en tips die zijn uitgewisseld, is in dit verslag uitgewerkt.

Verslag deelsessies

Een natuurlijke klimaatbuffer in de praktijk: casus Onlanden

Door Nico Altena en Jacob de Bruin (Natuurmonumenten)

Bespreken van een casus natuurlijke klimaatbuffer: hoe werkt zo'n project? Aan de hand van het klimaatbufferproject De Onlanden bij Groningen

Doel van de klimaatbuffer Onlanden is waterveiligheid in combinatie met natuurontwikkeling. De klimaatbuffer is essentieel om ervoor te zorgen dat de stad Groningen niet onderloopt na hevige regenval. Een belangrijke succesfactor bij de aanleg was dat er breed bestuurlijk draagvlak was en dat de initiatiefnemers goede relaties met veel bestuurders hadden. De klimaatbuffer functioneert niet alleen goed voor waterveiligheid, maar levert ook nog eens veel meer natuurresultaat op dan waarop vooraf was gerekend. Daarnaast waren de uitvoeringskosten 75% lager dan wanneer was gekozen voor dijkversterking in plaats van een klimaatbuffer.

Een actueel risico is dat wegens de toegenomen behoefte aan waterberging en het bewezen succes van de klimaatbuffer, de roep is ontstaan om de hoeveelheid waterberging significant te vergroten en meer water op te slaan op hetzelfde oppervlak. Dat kan leiden tot aantasting van het geboekte natuurresultaat.

Financiering van natuurlijke klimaatbuffers

Door Arnoud Popping (Natuurmonumenten) en Frans Vlieg (specialist koolstofcertificaten, afwezig door ziekte, zijn PowerPoint is wel beschikbaar als bijlage)

Financiering van projecten natuurlijke klimaatbuffers: welke mogelijkheden en ervaringen zijn er?

Europese subsidies

Arnoud Popping geeft een overzicht van subsidiemogelijkheden, tips en aandachtspunten. Als aftrap vertelt hij dat er 25% van € 1300 mld. beschikbaar is voor 'klimaat' tussen 2021 en 2027. Daarbij blijft het belangrijk dat bij projecten niet alleen naar milieu- en klimaatsubsidies kijkt. Denk creatief na over waar je aan bijdraagt met natuur en biodiversiteit. Het kan helpen om het ecosysteemoverzicht (zie presentatie plenaire ochtendsessie) eraan te leggen.

Een voorbeeld is Care Peat, waarin biodiversiteit verbonden wordt aan CO₂ uitstoot en -opslag. Maar ook hierbij blijkt dat het combineren van financiering lastig is.

Veel van de projecten worden vanuit Life gefinancierd omdat deze subsidie praktijkgericht is. Een tip is om de projecten ook te verbinden met onderzoek. Dit onderzoek kan vanuit Horizon gefinancierd worden. Vaak is men daarbij op zoek naar samenwerking met eindgebruikers. Wij zijn dan zelf geen aanvrager.

Op de vraag of er een ondergrens is voor Europees gefinancierde projecten reageert Arnoud dat je wel groot moet denken, maar dat het ook afhangt van de rol die je in het totale project hebt. Europese subsidies zijn niet persé moeilijk om aan te vragen, Erasmus is bijvoorbeeld makkelijk aan te vragen

Koolstofcertificaten

Frans Vlieg was afwezig vanwege ziekte, zijn presentatie is als bijlage toegevoegd. Daarin staat ook een overzicht bij wie aanvullende informatie te vragen is.

Wiebe Borren (Natuurmonumenten) vertelt over zijn ervaring vanuit het Fochteloërveen, waar ze in het proces zitten om koolstofcertificaten te verkrijgen. Een belangrijk punt hierbij is dat de maatregelen die getroffen worden 'additioneel' moeten zijn. Dus niet waartoe ze al verplicht zijn vanuit wet- en regelgeving (zoals Natura 2000). In Fochteloërveen zijn de maatregelen wel in het kader van Natura 2000 doelstellingen. De argumentatie die nu ingebracht wordt, is dat het tijdswinst oplevert. Een koolstofcertificaat in NL kost ongeveer € 50 euro per ton CO₂, dit is duurder dan in de tropen. Het argument voor het afnemen van certificaten in Nederland is, dat het dicht bij huis is. Er is nog weinig ervaring met het aanvragen van koolstofcertificaten voor bos, daar worden nu de eerste methode-documenten voor opgesteld (verwacht effect en methode monitoring). De maatregelen worden pas ex post uitgekeerd, je moet dus kunnen voorfinancieren.

Presentatie op Meeting Klimaatbuffers
6 maart 2020
Frans Vlieg

Overige opmerking

Bij integrale projecten moet vaak financiering gecombineerd worden. Tip: begin vroeg in het proces het gesprek over wie wat betaalt, op basis van wat het wie oplevert. Nu gebeurt dat vaak pas laat in het proces en dan wordt dan gesteld dat alle natuurmaatregelen natuurlijk door de natuurpartij worden betaald.

Multifunctionele klimaatbuffers

Door Piet Winterman (Staatsbosbeheer) en Anneke Galema (Wereld Natuurfonds)

Strategiebepaling multifunctionele klimaatbuffers (koppelen stikstofproblematiek met klimaatadaptatie en mitigatie); hoe kunnen we dat gaan agenderen en oppakken, waar liggen kansen?

Er bestaan praktische kansen om in Nederland multifunctionele klimaatbuffers te realiseren. In het perspectief van het veranderende klimaat is het nodig om:

- Bestaande natuurwaarden de ruimte en de kans te geven om met de verandering van het klimaat mee te kunnen overleven.
- Met gebruikmaking van de nieuwe klimatologische omstandigheden ruimte te scheppen voor de ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden die passen bij de nieuwe omstandigheden.

Praktisch is dat in te vullen door een goede zonering te realiseren met in de kern hoogwaardige natuurterreinen waar de essentiële abiotische omstandigheden voor kwetsbare en rijke natuurlijke ecosystemen als primaire doelstelling de invloed van de mens en menselijke gebruiksfuncties bepalen. Daaromheen kunnen zones gerealiseerd worden met verschillende mate van menselijk gebruik: vanaf de kern naar buiten steeds meer menselijk gebruik of intensiever gebruik, afgestemd op de duurzame instandhouding en ontwikkeling van de natuurlijke ecosystemen. Nog verder van de kern kunnen gebieden liggen waar de andere gebruiksfuncties leidend zijn.

Essentieel is het delen van het begrip over de ecologische samenhangen in het totale gebied, met alle betrokkenen. Dat betekent open communicatie en volledige transparantie over de werking van de ecologische samenhangen en de relaties met de verschillende vormen van menselijk gebruik. Daarbij is ook essentieel om inzicht te hebben in de samenhang van natuurlijke ecosystemen: wat betekenen die voor schoon water, schone lucht, schone bodem, volksgezondheid en productievermogen van het landschap. Het besef dat we met elkaar verantwoordelijk zijn voor de samenhang van oppervlakte- en grondwatersystemen, bodemsystemen, rust en ruimte, gebruik en natuurlijke rijkdom leidt tot een gedeeld eigenaarschap voor het geheel en eigen gebruik van de ruimte.

Dat betekent ook dat we niet overal koste wat kost vast moeten houden aan natuurwaarden die daar op enig moment door de omstandigheden gekomen zijn. Mede in het perspectief van klimaatveranderingen zullen ook natuurwaarden zich ontwikkelen en veranderen naar plaats en tijd. Het betekent ook dat we niet vast kunnen houden aan hetzelfde gebruik of dezelfde gebruiksfuncties in alle gebieden, zoals dat door de omstandigheden tot nu toe is gegroeid. We moeten nadenken over nieuwe vormen van klimaatadaptieve herinrichtingsprojecten voor alle ruimtelijke doelen, daarbij uitgaande van de kracht van natuurlijke ecologische samenhangen. Een gemoderniseerde vorm van land- en stadsinrichting kan daarbij ondersteunend zijn.

Concrete voorbeelden zijn:

- Waterveiligheidsbuffers rondom de grote steden, zoals het Bossche Broek en Vlijmense Gement rondom Den Bosch en De Onlanden bij Groningen;
- Bufferzones rondom het Bargerveen en Engbertsdijkerven met aangepaste vormen van agrarisch gebruik (ecologische of kringlooplandbouw);
- Ruimte voor rivierprojecten in het kader van hoogwaterveiligheid, zoals het Reevediep bij Kampen en Zwolle en Munnikenland bovenstrooms van de Drechtsteden met combinatie van natuurbeheer, recreatie en agrarisch medegebruik.

Klimaatbuffers in het kwadraat (adaptatie én mitigatie)

Door Paul Vertegaal (Natuurmonumenten) en Boukelien Bos (Staatsbosbeheer)

Klimaatbuffers in het kwadraat: veenvernatting (klimaatadaptatie en mitigatie); welke kennis is er opgedaan in onder andere de Klimaatenvelop 2019 en welke vraagstukken zijn er nog?

In de Klimaatenvelop 2019 zijn diverse pilots en onderzoeken uitgevoerd om de afspraken die zijn gemaakt in het Klimaatakkoord verder uit te werken en/of te onderbouwen. Eén van de deelprojecten in de Klimaatenvelop is project 4.1: Multifunctionele klimaatbuffers. In dit project zijn onder andere drie onderzoeken uitgevoerd, die zijn gepresenteerd en

besproken tijdens de deelsessie. De rapportages van deze onderzoeken zullen worden gedeeld. In dit verslag worden de onderzoeken beknopt besproken (zie ook presentatie).

Veenkansenkaart

Door de gegevens van de nieuwe bodemkaart, de drainageklassenkaart en de SNL-beheertypenkaart te combineren is een veenkansenkaart gemaakt. Hierop is de potentie weergegeven voor het vernatten van natuurgebieden. Met behulp van deze kaart kunnen beheerders zich snel een beeld vormen waar met behulp van beheer en inrichting meer en minder te winnen valt bij het tegengaan van CO₂-uitstoot. De uitwerking van de inrichting en/of het benodigde beheer zal vervolgens locatiespecifiek zijn en moet door de beheerder zelf worden opgepakt.

Opmerkingen tijdens de groepsuitwisseling:

Bureau Stroming is bezig met een hydrologisch onderzoek over de extra watervraag die veenvernatting met zich mee zou brengen. Bij waterschappen leeft het beeld dat deze vraag erg groot is, maar dat beeld wordt mede veroorzaakt doordat daarbij de aanname is dat er door het jaar heen een vast peil wordt nagestreefd. Terwijl dit vaak flexibeler is dan men denkt.

Dit soort informatie helpt in de discussie tussen de verschillende sectoren, om de bijdrage van natuur beter in beeld te brengen. De Coalitie gaat in 2020 ook samen met de Topsectoren Agri&Food aan de slag om de argumenten met verder onderzoek te onderbouwen.

Is bij de kansenkaart ook gekeken naar de rivieruiterwaarden? Daar vindt veel moerasvorming plaats, met ook nog eens kansen voor oobossen. Ook de KRW streeft naar moerasnatuur. Wat is de CO₂-winst van dit soort natuur?

Literatuuronderzoek naar mogelijke methaanuitstoot bij vernatting van natuurgebieden

In dit onderzoek is op basis van een korte literatuurstudie informatie bij elkaar gezet over het 'methaanprobleem'. Bij vernatting kan (veel) methaan vrijkomen en dit is een 28x sterker broeikasgas dan CO₂. De conclusie is dat methaanuitstoot een reële mogelijkheid is, maar dat er veel onzekerheden zijn rondom de hoeveelheid methaan die dan vrijkomt. Hierdoor is kwantificering lastig. Duidelijk is wel dat sloten een grote rol spelen bij de methaanuitstoot (methaanbelletjes). Het is dus belangrijk om hiermee rekening te houden bij de inrichting van een gebied. Dit is wel bekend uit studies naar voormalige agrarische percelen, en het is de vraag hoe deze relatie is in minder bemeste percelen.

Conclusie voor terreinbeheerders op basis van deze studie:

De meeste klimaatwinst wordt bereikt bij het vernatten van veen of moerige grond met enkele decimeters, mits de gemiddelde grondwaterstand niet verder stijgt dan 10 cm onder maaiveld. Plas dras-situaties passen nog, als ze worden afgewisseld met tijdelijk lagere grondwaterniveaus. De emissies van CO₂ en van methaan nemen toe met stijging van de temperatuur, dus vooral de zomersituatie vraagt om hoge waterstanden, maar niet hoger dan een decimeter onder maaiveld. In de praktijk is de belangrijkste uitdaging dan eerder een 'voldoende natte' situatie te creëren. 'Te nat' is dan - zeker in hoog Nederland- toch al moeilijk om te bereiken. Om de jaarlijkse aangroei van hoog- en laagveen te bevorderen hebben hydrologisch herstel en verdrogingsbestrijding de hoogste prioriteit, met wederom methaanemissie als risico bij vooral zomerse peilen.

Opmerkingen tijdens de groepsuitwisseling:

Vanuit natuurbeheer stuur je niet puur op CO₂-vastlegging, maar in eerste instantie op natuurdoelen. Er zit daardoor een optimum in het beheer en de inrichting voor natuur én het verminderen van de CO₂-uitstoot. Natuurgebieden zijn niet alleen CO₂-sinks, maar vooral ook bedoeld voor het in standhouden van soorten en leefgemeenschappen. Het moet dus mogelijk blijven om een gebied bijvoorbeeld flink te vernatten als de natuur daarom vraagt. Maar het is goed om daarbij ook te onderzoeken of er een dubbelslag te maken valt.

Kun je niet een soort checklist opstellen, zoals bij Smart Rivers wordt gebruikt, voor het inrichten van klimaatbuffers? Dat je weet waar je aan moet denken. Voor de Klimaatenvelop is er wel de Gereedschapskist op de website van VBNE, maar die is gericht op koolstof. En niet op natuur en biodiversiteit. Dus daarin vindt de afweging nog niet plaats.

Onderzoek naar verschillende meetmethodes van broeikasgassen

In de rapportage zijn diverse methodes besproken (kamermeting, eddy covariantie en vanuit een vliegtuig), die elk hun voor- en nadelen hebben. Het is de bedoeling om meer te gaan meten in natuurgebieden om meer cijfers te verzamelen over de koolstofuitstoot, zodat de bijdrage van natuur aan de koolstofbalans beter in beeld kan worden gebracht voor de diverse natuurtypen.

Opmerkingen tijdens de groepsuitwisseling:

Kun je bijvoorbeeld elke 10 jaar een gebied inmeten (zoals SyHi-metingen in bos)? Er is nog te weinig bekend over de koolstofbalans van natuurgebieden, daarom wordt nu weinig aan natuur toegerekend (zie rapportages Arets en bijvoorbeeld het methaanonderzoek). Om deze bijdrage beter in beeld te brengen willen we meten.

Bijlagen bij dit verslag

De presentaties die vertoond zijn op de dag worden als bijlagen bij dit verslag opgestuurd:

- Presentatie plenaire ochtendsessie:
 - Inleiding door Nico Altena (Natuurmonumenten)
 - Toelichting op Natuurlijke Klimaatbuffers door Boukelien Bos (Staatsbosbeheer)
 - Strategie beleidsbeïnvloeding en lobby door Piet Winterman (Staatsbosbeheer), Anne Kruft (Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers) en Willem Seine (Natuur- en Milieufederaties)
- Presentaties deelsessie 1: Praktijkcasus natuurlijke klimaatbuffer De Onlanden
- Presentatie deelsessie 2a: Financiering van natuurlijke klimaatbuffers: Europese subsidies
- Presentatie deelsessie 2b: Financiering van natuurlijke klimaatbuffers: Koolstofcertificaten
- Presentatie deelsessie 3: Multifunctionele bufferzones
- Presentatie deelsessie 4: Klimaatbuffers in het kwadraat, kennisdelen uit klimaatenvelop.
- Presentatie Hoogwaterbescherming Den Bosch